

A Budapesti Rabbiseminar első korszakának (1877-1942) archontológiája és vezetőinek prozopografiája (héber nyelven)

Oláh János, PhD

**אַרְכֵּאוֹנְטוֹלוֹגְיָהּ שֶׁל בֵּית הַמְדַרְשׁ לְרַבָּנִים בְּבֹדֶפֶשֶׁט (רַבֵּינְרֶסְמִינַר)
וּפְרוֹסוֹפּוֹגְרַפְיָהּ שֶׁל מְנַהֲלָיו בְּתַקּוּפַת הָרֵאשׁוֹנָה
בֵּין הַשָּׁנִים תרל"ח-תש"ג**

בספר ירמיהו כתוב פרק ו' פסוק ט"ז:

"כֹּה אָמַר יְהוָה עֲמְדוּ עַל-דְּרָכַי וְרְאוּ וְשִׂאֲלוּ לְנִתְבוֹת עוֹלָם

אֵי-זֶה דְרָךְ הַטּוֹב וְלָכוּ-בָּהּ..."

פמרצה בבית-מדרש לרבנים-האוניברסיטה ללימודי היהדות בהונגריה,

ממשיכת דרכו של בית המדרש לרבנים בבודפשט, אני מאמין באמירה זו.

אני חושב כי גם בתחילת המאה העשרים ואחת יש לשאול "לנִתְבוֹת עוֹלָם"

ולהביע הוקרה והערכה לגדולתם של קודמינו, מורים ומנהלים לשעבר.

אנו חייבים לשמר את זכרם ולהמשיך את עבודתם החינוכית.

בוגרי מוסדנו התחילו את דרכם במשולש של מודרניות-מדע-ומסורת.

את השילוש הזה קיבלו כתזונה רוחנית מהמורים והמנהלים כאן.

על כך כתוב בספר קהלת פרק ד' פסוק י"ב: "...וְהַחוּט הַמְּשֻׁלָּשׁ לֹא בְמַהֲרָה יִנָּתֵק."

בתקופה הראשונה של בית המדרש לרבנים גם המורים והמנהלים

ייצגו את החוט המשולש הזה.

המנהלים בעבודתם בנו את הבסיס המוצק של בית המדרש לרבנים בבודפשט

ויצאו להם מוניטין בכל אירופה בתקופה הראשונה

(בין שנת תרל"ח ובין שנת תש"ג).

A Budapesti Rabbiseminar első korszakának (1877-1942) archontológiája és vezetőinek prozopográfiája (héber nyelven)

Oláh János, PhD

המנהלים של בית המדרש לרבנים בבודפשט היו כלהלן:

משה אריה בלוך;

בנימין זאב בכר;

יהודה אריה בלאו;

יחיאל מיכל גוטמן.

שיהיה זכרם החכמים הגדולים שלנו ברוך!

הוא היה הרקטור הראשון בביהמ"ד לרבנים בבודפשט:

משה אריה בלוך

נולד ברוֹנְשְׁפֶּרְג (בוֹהֶמְיָה), בשנת תקע"ה - נפטר בנְדִימָאוּשׁ,

בשנת תרס"ט. מחבר ספרים בתולדות ההלכה ובחקר המשפט התלמודי.

בלוך שימש ברבנות בכמה מערי בוהמיה ומוראוויה. בשנת תרל"ח נתמנה

בלוך (עם דוד קאופמן ובני ימיו בנימין זאב בכר) כמרצה לספרות התלמודית

ולפוסקים בביהמ"ד לרבנים בבודפשט וכראש חברהמורים של מוסד זה.

בתפקידים אלה שימש בשלושים שנים רצופות. חיבורו הראשי של בלוך הוא

ספר "שערי תורת התקנות" (בשש כרכים, בין שנת תרל"ט לבין שנת

תרס"ו), הדן על סמך המקורות התלמודיים בתקנות של חכמי־ישראל מימות

משה עד חתימת־התלמוד. מעין השלמה למחקרו זה הוא ספרו "שערי

המעלות" – פירוט של כל המעלות והמדרגות של הקדושה, הטהרה

וטהרת־המשפחה, שקבעו החכמים בעלי המשנה והתלמוד (בשנת תרס"ח).

בשנתונים של ביהמ"ד לרבנים הנזכר המקראי והתלמודי, בגרמנית

A Budapesti Rabbiseminar első korszakának (1877-1942) archontológiája és vezetőinek prozopográfiája (héber nyelven)

Oláh János, PhD

ובהונגרית: "המשפט המשטרתי לפי תורת משה והתלמוד" (בשנת תרל"ט);
"סדרי דיני־ממונות לפי משפטי תורת משה והחכמים" (בשנת תרמ"ב);
"תורת־המוסר בהלכה" (בשנת תרמ"ו); "משפט־הירושה לפי תורת משה
והתלמוד" (בשנת תר"נ); "החווה לפי משפטי התורה והתלמוד"
(בשנת תרנ"ג); "משפט־הקניין לפי תורת משה והתלמוד" (בשנת תרמ"ז);
"נוהל דיני־ענשים לפי תורת והתלמוד" (בשנת תר"נ);
"האפוטרו־פוסות לפי משפט התורה והתלמוד" (בשנת תרנ"ד).
בלוך הוציא לאור על־פי כמה כתבי־יד תשובות לרבי מאיר מרוֹטְנְבוּרְג
(בשנת תרנ"ו). משה אריה בלוך היה הרקטור הראשון של המכון.
הוא היה הרקטור השני בביהמ"ד לרבנים בבודפשט:

בנימין זאב בֶּכֶר

נולד בלי־פֶטוֹסְנֶטְמִיקְלוֹש, בשנת תר"י - נפטר בבודפשט, בשנת תרע"ד.
מגדולי החוקרים במדעי־היהדות ובבלשנות השמית. בנו של המשורר העברי
שמעון בֶּכֶר. בין שנת תרכ"ד לבין שנת תרכ"ז למד בלי־צ'יוֹן הָאֶנְגְלִי בְּנִישוֹל
ובפֶרְסְבוּרְג ושקד גם על לימודי־התלמוד.
בשנת תרכ"ז השתלם באוניברסיטה של בודפשט בפילוסופיה ובבלשנות
השמית והמזרחית רכש לו ידיעה יסודית בלשונות העברית והפרסית
ובספרויותיהן, ובאותו זמן עצמו הוסיף לשמוע גם שיעורים בתלמוד.
בשנת תרכ"ח למד בביהמ"ד לרבנים בפֶרְסְלָאו.

A Budapesti Rabbiseminar első korszakának (1877-1942) archontológiája és vezetőinek prozopográfiája (héber nyelven)

Oláh János, PhD

בשנת תרל"א קיבל את התואר ד"ר לפילוסופיה של האוניברסיטה בלייפציג על יסוד עבודתו לתולדות המשורר הפרסי נְזָאֲמִי.

בשנת תרל"ו הוסמך בכר לרבנות וכיהן באותה השנה כרבה של קהילת סְגָדִין. בשנת תרל"ח נתמנה פרופסור בביהמ"ד לרבנים בבודפשט.

בכר במוסדנו שימש במשך שלושים ושש שנים כמורה למדעי־המקרא, לספרות האגדה והמדרשים ולחקר הלשון העברית.

משנת תרל"ו עד שמת כיהן גם כמנהל־מוסד.

בשנת תרמ"ד ייסד את הירחון לחכמת־ישראל בהונגרית, וכן היה ממייסדיה של ה"אגודה הישראלית־ההונגרית לספרות" ומעורכי השנתונים שלה עד בשנת תרנ"ט.

בכר עמד גם בראש המפעל של הוצאת תרגום הונגרי של ספרי־המקרא, ועם היה מעורכי־החוץ של ה־Jewish Encyclopedia.

בחקר האגדה של חכמי התלמוד והמדרש השתדל בכר לקבוע את חלקו של כל אחד מן התנאים והאמוראים בעיצוב דמותה של האגדה.

ממחקריו במקצוע זה יצא ראשונה ספרו "האגדה של אמוראי בבל" (בשנת תרל"ח), הופיע גם בהונגרית.

בשנת תרמ"ה פרסם בכר את הכרך הראשון של ספרו "אגדת־התנאים".

ספרו "אגדת אמוראי ארץ־ישראל" יצא בשלושה כרכים בין שנת תרנ"ב לבין שנת תר"ס. בחיבורו "מסורת ובעלי־מסורת בישיבות של ארץ־ישראל ובבל" שאף הוא נדפס לאחר מותו (בשנת תרע"ד).

הוא היה ממניחי־היסוד לחקר הדיקדוק העברי מתקופת־התלמוד עד סוף

A Budapesti Rabbiseminar első korszakának (1877-1942) archontológiája és vezetőinek prozopográfiája (héber nyelven)

Oláh János, PhD

ימי־הביניים, שקבע את ראשית־צמיחתו ואת המונחים הראשונים שלו. הוא היה גם החוקר הראשון בספרות היהודית־הפרסית ובשירה העברית והערבית של יהודי־תימן. אך ביחוד עשה לו שם כאחד מן הראשונים בחוקרי האגדה והמדרש התלמודיים: הוא קבע את חלקו של כל אחד מן התנאים והאמוראים במדרש־אגדה העתיק ואף בירר את הגרסאות ושינויי־הנוסחאות שבשני התלמודים, בתוספתא ובכל המדרשים הקדומים והמאוחרים. במחקריו המרובים נכנס לפרטי־הפרטים, ובלא מחקרים אלה אין לעסוק כיום בחקר התלמוד והדיקדוק העברי הקדום. בנימין זאב בכר היה הרקטור השני של המכון.

הוא היה הרקטור השלישי בביהמ"ד לרבנים בבודפשט:

יהודה אריה בֶּלְאוּ

נולד בפּוֹתְנֹק, בשנת תרכ"א - נפטר בבודפשט, בשנת תרצ"ו. חוקר במדעי־היהדות. בלאו שהיה בן למשפחת־סוחרים המטפלת בבנים בעיירה הונגרית, למד קודם בישיבת־פּוֹתְנֹק, לאחר מכן למד בסִילְאֵג'שׁוּמְיוּ ובפּוֹרְטֹבֹרֶג. בשנת תרמ"א בבית־המדרש לרבנים בבודפשט ובאוניברסיטה שבעיר זו (בעיקר מדעי־המזרח). בשנת תרכ"ז הוכתר בתואר דוקטור לפילוסופיה. ובשנת תרכ"ח נתמנה כפרופסור לתלמוד בבית־המדרש לרבנים בבודפשט, אחר כך הורה כאן גם מקרא, עברית וארמית ומקצועות אחרים.

A Budapesti Rabbiseminar első korszakának (1877-1942) archontológiája és vezetőinek prozopografiája (héber nyelven)

Oláh János, PhD

בשנת תרע"ד, כשמת ב' ז' בֶּכָר, נתמנה בלאו במקומו כמנהלו של בית-המדרש הנזכר, ובתפקיד זה שימש עד תרצ"ב. בלאו היה גם עורכם של העיתונים המדעי-היהדות, שיצאו בהונגריה: "הצופה מארץ הגר", והמשכו – "הצופה לחכמת-ישראל". בלאו היה מן החוקרים הפורים והרב צדדיים ביותר במדעי-היהדות בדור האחרון. מחקריו, המצטיינים בחריפותם, נכתבו בכמה לשונות, אך בעיקר בהונגרית ובגרמנית. החשובים שבהם: "מחקרים במסורה", שבו האיר בלאו באור חדש את ענייני המסורת לפי מקורות התלמוד. בנושא זה מטפל בלאו גם ב"הערות למבוא לכתבי-הקדוש", מרובי-עניין הם ה"מחקרים לתולדות הספר העברי הקדום וספרות-המקרא", מעבודותיו בתחום המשפט העברי ראויים לציון ספרו על "דיני הגירושים וספר-הכריתות בישראל", וכן "הפרוזבול לאור הפפירוסים היווניים ותולדות-המשפט", בתחום הפולקלור היהודי: "מנהגי-כישוף יהודיים בתקופה העתיקה", חשיבות מיוחדת נודעת לספר: "אגרותיו וכתביו של ר' יהודה נה מוֹדְנָא". במבוא המקיף שלו לספר זה האיר בלאו את אישיות של ר' יהודה אריה נה מוֹדְנָא, וכך יש בו פרטים מעניינים על בני חוגו של זה האחרון ועל חיי הרוח והחברה בקהילה היהודית בּוֹנְצֵיָה באותה תקופה. כמו-כן פרסם בלאו מחקרים על המכילתא וספרי הפפירוסים של יב, תולדות היהודים בהונגריה, מונוגרפיה על ב' ז' בֶּכָר, ומאמרים

A Budapesti Rabbiseminar első korszakának (1877-1942) archontológiája és vezetőinek prozopográfiája (héber nyelven)

Oláh János, PhD

ב - Jewish Encyclopedia.

בלאו היה גם פעיל מאוד כמבקר מדעי: הוא פרסם יותר מאלף מאתיים ביקורות וסקירות.

גם בחייה הרוחניים של יהדות-הונגריה נטל חלק פעיל. משנת תרס"ב היה ראש הסקציה לפולקלור של החברה היהודית-ההונגרית לספרות. כמה ספרי-יובל וספרי-זכרון נתפרסמו לכבודו. יהודה אריה בלאו היה הרקטור השלישי של המכון.

הוא היה הרקטור הרביעי בביהמ"ד לרבנים בבודפשט:

יחיאל מיכל גוטמן

נולד בפילאג'ה, בשנת תרל"ב - נפטר בבודפשט, בשנת תש"ג. חוקר הספרות התלמודית. פרופסור לתלמוד והלכה בביהמ"ד לרבנים בבודפשט בין שנת תרס"ח-תרפ"א לבין שנת תרצ"ד-תש"ג; ובברקסלאו בין שנת תרפ"ב-תרצ"ג; ופרופסור-אורח באוניברסיטה העברית בירושלים בשנת תרפ"ה. גוטמן החל בחיבור אנציקלופדיה תלמודית

בשם "מפתח התלמוד", בלשון לטיני: Clavis Talmudis... שממנה פורסמו ארבעה כרכים (אות א'). החומר היה מוכן בידו בשלמות ואבד בתקופת הכיבוש הגרמני. מחיבוריו בתחום המחקר התלמודי ראויים לציון: "מבוא להלכה" א' - ב' (בשנת תרס"ט ובשנת תרע"ג); "אֶסְמִכְתָּא" (בשנת תרפ"ד); "בחינת המצוות" (בשנת תשפ"ח);

A Budapesti Rabbiseminar első korszakának (1877-1942) archontológiája és vezetőinek prozopográfiája (héber nyelven)

Oláh János, PhD

"ארץ ישראל במדרש ובתלמוד" (בשנת תשפ"ט); "בחינת קיום המצוות"
(בשנת תשע"ב). גוטמן הקדיש גם מחקרים אחדים להגנת היהדות
והתלמוד מפני התקפות אַנְטִישְׁמִיּוֹת.

חיבורו: Das Judentum und seine Umwelt (בשנת תשפ"ז).
הוא כולו אַפּוֹלוֹגֵטִי; חלק ממנו נדפס גם בעברית ב"מחקרים בחכמת
ישראל לזכרונו של פרופסור יחיאל מיכל גוטמן" (בשנת תש"ו).
בקובץ זה נמצאת גם ביבליוגרפיה של כתביו.
יחיאל מיכל גוטמן היה הרקטור הרביעי של המכון.

הם היו ארבעת המנהלים בתקופה הראשונה של בית המדרש
לרבנים בבודפשט (בין שנת תרל"ח לבין שנת תש"ג).
הם הראו את הדרך לדורות הבאים.
בספר ירמיהו כתוב פרק ו' פסוק ט"ז:

"פֹּה אָמַר יְהוָה עֲמְדוּ עַל-דְּרָכַי וְרְאוּ וְשִׂאֲלוּ לְנִתְבוֹת עוֹלָם
אִי-זֶה דְרֶךְ הַטּוֹב וְלִכּוּ-בָהּ..."

תפקידינו להמשיך את דרך אבותינו באותה הנחישות
שאפיינה את עשייתם בעבר.

A Budapesti Rabbiseminar első korszakának (1877-1942) archontológiája és vezetőinek prozopográfiája (héber nyelven)

Oláh János, PhD

Oláh János, habilitált doktor az Országos Rabbiképző Zsidó Egyetem Szentírás - és Talmudtudományi Tanszékének egyetemi docense, az Eötvös Loránd Tudományegyetem és a Pécsi Tudományegyetem előadója, az OR-ZSE Évkönyvek és a Magyar Zsinagóga folyóirat főszerkesztője. Legfőbb kutatási területei a zsidó vallástudomány és folklór, mely tárgykörökben számos tanulmánya és könyve jelent meg. A fent közölt írása a doktori habilitációs előadásának részét képezte.

Útmutatás azok számára, akik a cikket idézni kívánják:

OLÁH János 2014 A Budapesti Rabbiseminar első korszakának (1877-1942) archontológiája és vezetőinek prozopográfiája (héber nyelven), *Yerusha. Zsidóság és kulturális antropológia. Online folyóirat. 2014/1*

URL: <http://www.yerushaonline.com/content/?v=51da44be>